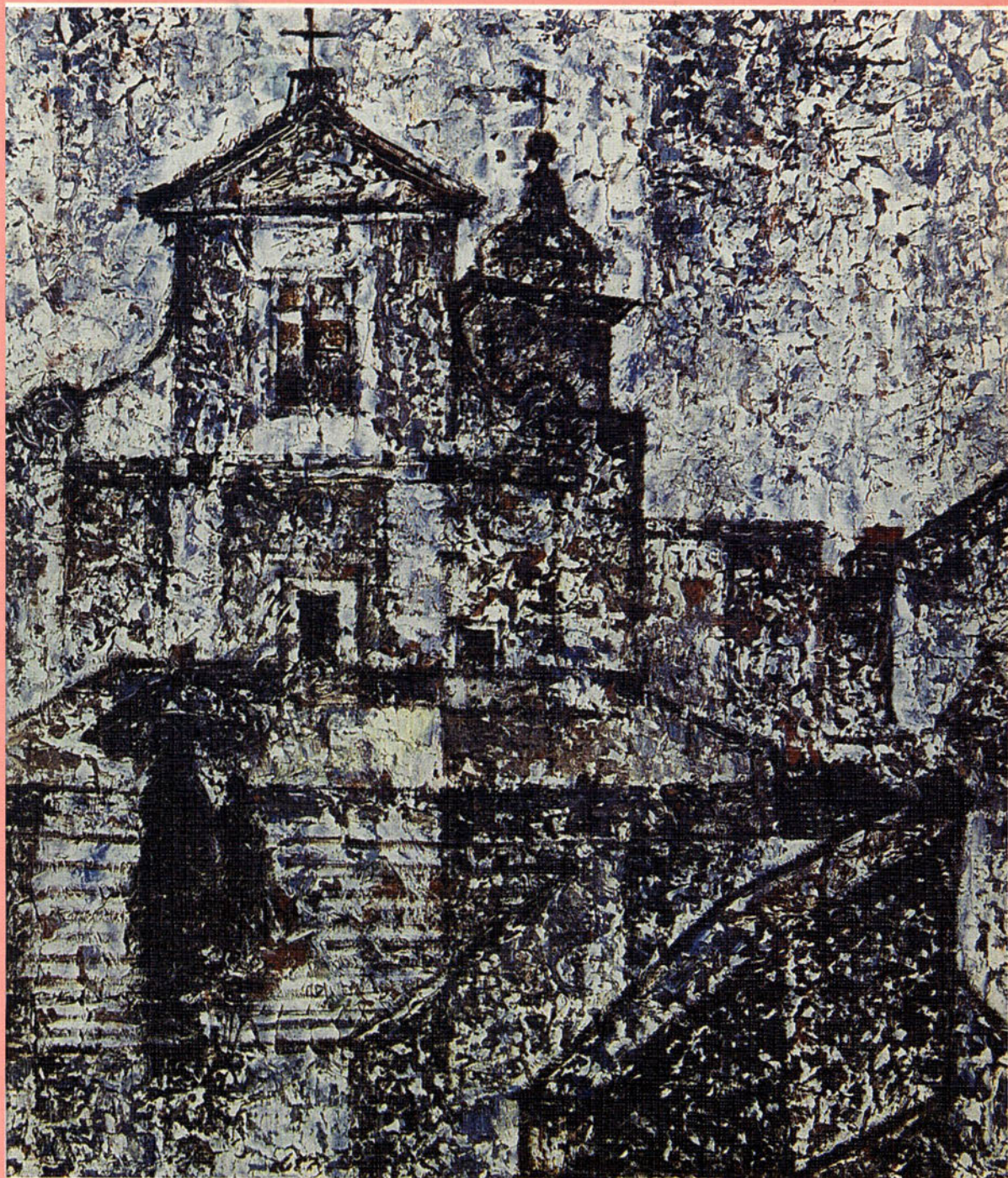

ศิลปากร

นิตยสารขอมถรมคิลปากร กร:กรวงคิกขอธิการ

ปีที ๒๕ เล่ม ๑ มีนาคม ๒๕๒๘

ISSN 0125-0531

สารบัญ

ระเบียงภาพ : งานศิลปกรรมของสวัสดี ตันติสุข
ศิลปินชั้นเยี่ยม และศิลปคุณูปกตตักทิตติมศักดิ์ (สาขาจิตรกรรม)
ของ มหาวิทยาลัยศิลปากร

๑

หนังสือโบราณ

วิรัตน์ อุณาพรวรารากร

๓๑

จดหมายเหตุพระราชพิธีพระราชทานครอบประชนประกอบพิธีไหว้ครู
โขน-ละคร และพิธีต่อทำรำเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพ วันพฤหัสบดี
ที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

โดย กรมศิลปากร

๓๘

ข่าวการเสด็จประพาสโปรตุเกส ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว จากหน้าแรกของหนังสือพิมพ์โปรตุเกส

นันทิยา สว่างวุฒิธรรม

๗๗

ศิลปินที่น่ารู้จัก : ครูหยัด ช่างทอง

ปัญญา นิตยสุวรรณ

๘๖

ศิลาจารึกวัดแดนเมือง

เทิม มีเต็ม และ บุญนาค สะแกนอก

๙๖

ศิลาจารึกวัดแดนเมือง

เทิม มีเต็ม และ บุญนาค สะแกนอก

กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

บทนำ

ศิลาจารึก วัดแดนเมือง ปัจจุบันเรียกว่า วัดปัจจันตบุรี เขตท้องที่ ตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย บัญชี/ทะเบียนประวัติ นค.๑ นับว่าเป็นเอกสารสำคัญที่บ่งบอกหลักฐานการใช้รูปอักษรอีกแบบหนึ่ง ซึ่งพบในแถบจังหวัดภาคอีสานของประเทศไทย โดยเฉพาะตามวัดต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง รูปลักษณะของอักษรแบบนี้ อย่างที่ใช้ในศิลาจารึกวัดแดนเมือง บรรดานักปราชญ์ฝ่ายอักษรศาสตร์ และนักอ่านจารึกหลาย ๆ ท่าน พิจารณาและศึกษากันแล้ว มีความเห็นพ้องต้องกันและได้ถือเป็นที่ยุติว่า คือ “อักษรไทย” อีกแบบหนึ่ง ซึ่งมีรูปลักษณะที่ต่างไปจากรูปอักษรไทยแบบอื่นๆ แต่เดิมเรียกอักษรไทยนี้ว่า “อักษรไทยน้อย” ต่อมานักภาษาโบราณ งานบริการหนังสือภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้ประชุมพิจารณาถึงรูปลักษณะของตัวอักษร ตลอดจนข้อมูล

ประการ^๑ จึงตกลงและกำหนดให้เรียกชื่ออักษรแบบดังกล่าวนี้ขึ้นใหม่ว่า “อักษรไทยอีสาน” เหตุที่เปลี่ยนเรียกชื่อจาก “อักษรไทยน้อย” มาเป็น “อักษรไทยอีสาน” นั้น เนื่องจากในที่ประชุมได้พิจารณาในคำว่า “ไทยน้อย” อาจจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นในภายหลังได้ว่า บรรพชนชาวไทยที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนแถบภาคอีสานของประเทศไทยนั้นคือชนกลุ่มใดหรือชนชาติใด ที่เป็น “ไทยน้อย” และได้ใช้อักษรไทยแบบดังกล่าว แต่กำหนดให้เรียกว่า “อักษรไทยอีสาน” ก็ไม่มีปัญหา เพราะรูปอักษรไทยแบบนี้ได้พบในแถบจังหวัดภาคอีสาน ซึ่งเป็นดินแดนที่บรรพชนชาวไทยได้อาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่มาแต่เดิม และได้ใช้รูปอักษรไทยอย่างที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดแดนเมือง แต่พุทธศตวรรษที่ ๒๑ มาแล้ว

ระยะอายุกาลอักษรไทยอีสาน เท่าที่สำรวจพบเก่าแก่สุด ได้แก่อักษรไทยอีสานที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดแดนเมือง มีระยะอายุกาลจารึก พ.ศ. ๒๐๗๓ นับถึงปัจจุบันมีอายุ ๔๐๐ กว่าปี แต่ถ้าจะกล่าวถึงความ เป็นจริงตามเหตุผล อักษรไทยอีสานน่าจะมีระยะอายุกาลเก่าถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ แต่ยังสำรวจไม่พบหลักฐานการใช้

ความเป็นมาของอักษรไทยอีสาน อักษรไทยอีสาน ดังที่พบตามวัดต่าง ๆ หรือสถานที่อื่นใดก็ตาม อาจจะได้อิทธิพลไปจากรูปแบบ “อักษรไทยล้านนา” และอักษรไทยล้านนา นั้นได้อิทธิพลไปจากรูปแบบของ “อักษรไทยสุโขทัย”

อิทธิพลอักษรไทยสุโขทัย ได้แผ่ขยายขึ้นไปสู่อาณาจักรล้านนาไทย ครั้นรัชสมัยพระเจ้ากือนา^๒ กษัตริย์ผู้ครองนครเชียงใหม่เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ทั้งนี้โดยพระสมุห-มหาเถระ พระภิกษุชาวสุโขทัย พร้อมด้วยคณะ ได้นำพระพุทธรูปแบบคติลังกาวงศ์ขึ้นไปเผยแพร่ในอาณาจักรล้านนา ตามพระราชประสงค์ของพระเจ้ากือนา^๓ หลักฐานที่บ่งบอกว่าอักษรไทยสุโขทัยได้แผ่ขยายขึ้นไปสู่อาณาจักรล้านนา นั้นคือรูปอักษรที่ใช้ในศิลาจารึกวัดพระยืน (บัญชี/ ทะเบียนประวัติ ลพ.๓๘)^๔ มีระยะอายุกาลจารึกปี พ.ศ.

๑๕๑๓

ต่อมาชาวล้านนาได้คิดแบบรูปอักษรไทยแบบหนึ่งขึ้นเพื่อเป็น “เอกลักษณ์” ของชาวล้านนา รูปอักษรไทยที่ชาวล้านนาได้คิดแบบอย่างขึ้นนั้น เดิมเรียกกันว่า “อักษรไทยเหนือ” ต่อมางานบริการหนังสือภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

^๑ คณะเจ้าหน้าที่สำรวจเอกสารโบราณและจารึก เดินทางขึ้นไปทำการสำรวจเอกสารฯ ในเขตท้องที่ต่างๆ จังหวัดภาคอีสาน เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๐-๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘.

^๒ พระราชโอรสพระเจ้าผายู ประสูติ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๑๘๘๓.

^๓ ดูเรื่อง พระเจ้ากือนา ชินกาลมลิปกรณ์. กรมศิลปากร. ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิทูร แปล. พิมพ์ในงานบูรณะโบราณสถาน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. พระนคร. รพ.ศิวพร. ๒๕๐๑.

^๔ นาลงพิมพ์ในหนังสือ ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓ หลักที่ ๖๒ ๙ พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๘.

กำหนดให้เรียกอักษรไทยเหนือขึ้นใหม่ว่า “อักษรไทยล้านนา” ระยะเวลาการอักษรไทยล้านนา สำนวณพบเก่าสุด ได้แก่อรูปอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกลำดับกษัตริย์ราชวงศ์มังราย (บัญชี/ทะเบียนประวัติ ลพ.๙)^๕ ระยะเวลาการจารึก ปี พ.ศ. ๑๙๕๔

อักษรไทยล้านนาอาจได้แผ่อิทธิพลเข้าไปสู่อาณาจักรล้านช้าง ในระยะช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ด้วยปรากฏว่า พบรูปอักษรแบบหนึ่งที่ใช้อยู่ในอาณาจักรล้านช้าง^๖ อักษรแบบที่กล่าวถึงนี้เรียกกันว่า “อักษรไทยน้อย”^๗ เมื่อศึกษาและพิจารณารูปลักษณะอักษรไทยน้อย^๘ แล้ว น่าจะเป็นต้นเค้าของ “อักษรไทยอีสาน”^๙ ที่กล่าวเช่นนี้ด้วยถือเอาเหตุผลว่า ชาวล้านช้างและชาวไทยอีสานที่ได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินของริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งสองข้างแต่บรรพกาลนั้น ได้มีความสัมพันธ์ต่อกันฉันพี่น้อง อิทธิพลในทางภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออื่นใดก็ตามย่อมถือเอาเป็นแบบอย่างกันได้

แม้การคิดรูปแบบอักษรไทยอีสานก็ควรที่จะอยู่ในลักษณะเช่นกล่าวมา

เรื่องอักษรไทยอีสาน นับว่ายังอยู่ในขอบเขตที่กว้างขวาง ยังจะต้องค้นคว้าและศึกษาหาหลักฐานต่อไป

เทิม มีเต็ม

ประวัติศิลาจารึกวัดแดนเมือง

อักษร	ไทยอีสาน
ภาษา	ไทย
ศักราช	พ.ศ. ๒๐๗๓
จารึกอักษร	จำนวน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๐ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๑๔ บรรทัด
วัตถุที่จารึก	หินทราย สีน้ำตาล
ลักษณะวัตถุ	รูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง—๗ม. สูง—๗ม. หนา—๗ม.

^๕ นาลงพิมพ์ในหนังสือ นิตยสารศิลปการ ปีที่ ๒๔ เล่ม ๒ เดือนพฤษภาคม ๒๕๒๓.

^๖ เมื่อปีมะแม จุลศักราช ๘๘๕ (พ.ศ. ๒๐๖๖) พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต แต่งทูตเชิญพระราชสาส์นมาขอพระสงฆ์และพระไตรปิฎกธรรมจากนครเชียงใหม่ ซึ่งพระเจ้านครเชียงใหม่ทรงส่งคณะสงฆ์อัญเชิญพระไตรปิฎก ๖๐ พระคัมภีร์ไปยังกรุงศรีสัตนาคนหุต (พงศาวดารโยนก)

^๗ ปัจจุบัน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.

^๘ แบบเรียนหนังสือภาษาโบราณ. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปการ พิมพ์เผยแพร่. กรุงเทพฯ. บ.วชิรพันธ์การพิมพ์. ๒๕๒๕.

^๙ พยัญชนะมี ๒๗ ตัว-ก ข ค ง จ ช ฆ ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ม ย ร ล ว ส ห อ ฮ (แบบเรียนหนังสือภาษาโบราณ ๑.๒๕๒๕)

^{๑๐} พยัญชนะมี ๒๕ ตัว-ก ข ค ง จ ช ฎ ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ม ย ร ล ว ศ ษ ส ห อ (แบบอักษรไทยอีสานพุทธศตวรรษที่ ๒๑ งานบริการหนังสือภาษาโบราณ จัดแสดงนิทรรศการ ณ หอสมุดแห่งชาติ ท้าวสุกรี. ๒๕๒๐)

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ นค.๑ (นค./๑)
สถานที่พบ
วัดปัจจันตบุรี ตำบล
วัดหลวง อำเภอโพธิ์
พิสัย จังหวัดหนองคาย

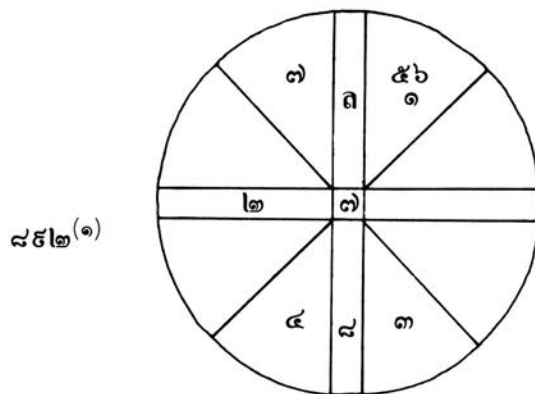
ปัจจุบันอยู่ที่

วัดปัจจันตบุรี ตำบล
วัดหลวง อำเภอโพธิ์
พิสัย จังหวัดหนองคาย

คำอ่าน ศิลจารึกวัดแดนเมือง นค.๑ อักษรไทยอีสาน ภาษาไทย

จ.ศ. ๘๕๒

นายบุญนาค สะแกนอก นักภาษาโบราณ ๒
อ่านและอธิบาย

ด้านที่ ๑

คำจารึก

๑. วัดแดนเมืองปลุกปักด
๒. ยี่เดินหาออกสปีคำว
๓. นอ้งคารนมีรบบด

คำปัจจุบัน

วัดแดนเมือง ปลุก(๒)ปักด
ยี่(๓) เดือนห้า ออกสปีคำ(๔) วั
นอ้งคาร มื่อ(๕) รบบด(๖)

(๑) ๘๕๒ เป็นปีจุลศักราช ตรงกับปีพุทธศักราช ๒๐๗๓.

(๒) ปลุก (ปลุก) - สร้าง, ก่อสร้าง.

(๓) ปักดยี่ - ป้ายาลโทศก.

(๔) ออกสปีคำ - ขึ้น ๑๐ คำ (ออก-ขึ้น)

(๕) มื่อ - วัน, เวลา.

(๖) รบบด - ลักษณะของกาลเวลาที่กำหนดจากดวงอาทิตย์.

๑๐๐ ศิลปการ

๔. ยามได้สองบาทสายยา
๕. เจ้าปากอันมะหาราดให้อาด
๖. ยาแตกซากมาไต่เจ้าปากผู้
๗. หมันหากมาไห้เขตวัดแ
๘. ตแดนบ้านสับควายมา
๙. ทาห้วยแดนเมืองตาย
๑๐. จาวัดแดนเมืองพยานคอน
๑๑. ทังเจ้าปากบานเมืองแด
๑๒. งกวานหลวงเหนือผู้หนึ่ง
๑๓. ลามอากาศผู้หนึ่งแสน
๑๔. เขาทงั้เถาเมืองผู้หนึ่ง
๑๕. ไปไห้จาเมือบอก
๑๖. อาคนมาเว้ากั้เปเนแ
๑๗.
๑๘. ...แดน..แด.
๑๙. ...อ.อ.คนนา
๒๐. ...หว.....

- ยามได้สองบาท สายยา^(๗)
 เจ้าปาก^(๘) อันมหาราชให้อาษ-
 ญา^(๙) แตัดชา^(๑๐) ก็มาไต่^(๑๑) เจ้าปากผู้
 มัันหากมาไห้เขตวัดแ-
 ตแดนบ้านสับควายมา-
 ทาห้วยแดนเมือง^(๑๒) ดาย^(๑๓)
 จาวัด^(๑๔) แดนเมือง พยานคอน^(๑๕)
 ทังปากเจ้าบ้านเมืองแต่ -
 งกวาน^(๑๖) หลวงเหนือผู้หนึ่ง
 ลามอากาศ^(๑๗) ผู้หนึ่ง แสน
 ข้าว^(๑๘) ทังเถ้าเมือง^(๑๙) ผู้หนึ่ง
 ไปไห้จาเมือ^(๒๐)บอก-
 อาคนมาเว้า^(๒๑) ก็เป็น แ-
-
 ...แดน..แด.
 ...อ.อ.คนนา
 ..หว.....

หมายเหตุ: ข้อความตั้งแต่บรรทัด ๑๗ ถึงบรรทัดที่ ๒๐ อ่านจับความได้ไม่ชัด

(๗) สายยา	- ฉายยา พยัญชนะตัว ส เป็น ฉ ได้ ในที่นี้หมายถึง เสา ของพระอาทิตย์.
(๘) เจ้าปาก	- ตำแหน่งข้าราชการสมัยโบราณ.
(๙) อาชญา	- อำนาจ, โทษ.
(๑๐) คชา	- น่าจะหมายถึงพระนามของกษัตริย์ หรือเจ้าเมือง.
(๑๑) มาไต่	- มาถาม, มาสอบถาม.
(๑๒) เท้าห้วยแดนเมือง	- ถึงห้วยแดนเมือง.
(๑๓) ดาย	- นั้นเที่ยว.
(๑๔) จาวัด	- มัคนายก.
(๑๕) พยานคอน	- น่าจะเป็น "พระยานคอน".
(๑๖) กวาน	- บ้าน.
(๑๗) ลามอากาศ	- เข้าใจว่าจะเป็นตำแหน่งข้าราชการสมัยโบราณฝ่ายต่างประเทศ หรือกรมท่าที่เรียกว่า ราชโกญ หรือโกษาธิบดี.
(๑๘) แสนข้าว	- ตำแหน่งข้าราชการสมัยโบราณฝ่ายเกษตรราชการ.
(๑๙) เถ้าเมือง	- ตำแหน่งข้าราชการสมัยโบราณฝ่ายอาลักษณ์.
(๒๐) เมือ	- ไป.
(๒๑) เว้า	- พูด.

ด้านที่ ๒

คำจารึก

๑. วัดแ
๒. คนเมืองป
๓. ลูกเมื่อปีกด
๔. ยีเดินหาออกสืบทำ
๕. วน้องคานมีรับบทยา
๖. มได้สองสายยาบาสกเจ้า
๗. ปากอนันะหาราตให้อา
๘. ดยาแต่คชญาที่มาได้ม
๙. นหากมาให้เขตวัด
๑๐. เตบ้านสับควายมาเท
๑๑. าวหายแดนเมืองบาส
๑๒. กเจ้าปากนนั้นหากม
๑๓. าบลูกวันศุกร์นี้ตาย
๑๔.

คำปัจจุบัน

วัดแ—
 คนเมือง ป—
 ลูกเมื่อปีกด
 ยี เตือนห้า ออกสืบทำ
 วันอังคาร มีรับบทยา—
 มได้สอง สายยาบาสก เจ้า
 ปากอันมหาราชาให้อา—
 ชญาแต่คชญา ก็มาได้ม—
 นหากมาให้เขตวัด—
 เตบ้านสับควาย มาเท—
 าวหายแดนเมือง บาส—
 ก เจ้าปาก นั้นหากม—
 าบลูกวันศุกร์นี้ตาย

ศิลาจารึกวัดแดนเมือง ด้านที่ ๑

ศิลาจารึกวัดแดนเมือง ด้านที่ ๒